



Бугель Юлія. Джерела фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1-2. С. 91-96.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2022-1-10>

УДК 336.143

JEL Classification A22, I21, I22

Бугель Юлія

к. е. н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу

Західноукраїнського національного університету

м. Чортків, Україна

E-mail: [b.juliya27@ukr.net](mailto:b.juliya27@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-8554-2713-2663

## ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

### Анотація

**Вступ.** У процесі забезпечення дієвого функціонування й сталого економічного зростання сфери освітніх послуг особливого значення набуває питання щодо створення результативного механізму їхнього фінансового забезпечення. Для успішного функціонування сфери освітніх послуг необхідно її достатньо забезпечувати грошовими ресурсами. На сьогодні саме фінансовий аспект є одним із найбільш проблемних питань системи освітніх послуг в Україні. Так, недостатнє фінансове забезпечення освітньої сфери безпосередньо впливає на інші виміри цієї системи. Аналітики, дослідники, науковці, тобто усі, кого цікавить питання освітніх послуг, намагаються дати відповідь на питання щодо того, хто має фінансувати освіту та в яких пропорціях мають надходити кошти з різних джерел? Адже для успіху реформ і трансформації сфери освітніх послуг фінансове забезпечення освіти і розподіл ресурсів є ключовими.

**Методи.** Методологічною основою статті виступає діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід до вивчення джерел фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з досліджуваної проблематики. У процесі дослідження використані загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема: аналітичний метод застосовувався при огляді літературних джерел; абстрактно-логічний – при теоретичних узагальненнях та формуванні висновків. Застосування сукупності методів, які ґрунтуються на сучасних теоретико-методичних підходах, дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

**Результати.** У статті розглянуто аспекти формування освітніх ресурсів України на сучасному етапі. Проаналізовано динаміку змін освітніх послуг України протягом досліджуваного періоду за джерелами фінансування. Доведено, що основними джерелами фінансового забезпечення освітніх послуг є кошти, що виділяються з Державного та місцевих бюджетів. Наведено статистичні дані щодо стану та дотримання фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні.

**Перспективи.** Наукові дослідження продовжимо в напрямку формування стратегічних векторів розвитку

освітнього простору України в глобальному середовищі.

**Ключові слова:** фінансове забезпечення, джерела фінансового забезпечення, фінансові ресурси, видатки на освіту.

### **Вступ.**

У процесі забезпечення дієвого функціонування й сталого економічного зростання сфери освітніх послуг особливого значення набуває питання щодо створення результативного механізму їхнього фінансового забезпечення. Для успішного функціонування сфери освітніх послуг необхідно її достатньо забезпечувати грошовими ресурсами. На сьогодні саме фінансовий аспект є одним із найбільш проблемних питань системи освітніх послуг в Україні. Так, недостатнє фінансове забезпечення освітньої сфери безпосередньо впливає на інші виміри цієї системи. Аналітики, дослідники, науковці, тобто усі, кого цікавить питання освітніх послуг, намагаються дати відповідь на питання щодо того, хто має фінансувати освіту та в яких пропорціях мають надходити кошти з різних джерел? Адаже для успіху реформ і трансформації сфери освітніх послуг фінансове забезпечення освіти і розподіл ресурсів є ключовими.

### **Аналіз останніх досліджень та публікацій.**

Дослідження вищевказаної проблеми та вивчення питань щодо джерел фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні сьогодні набуває особливої актуальності. Теоретичні і практичні аспекти фінансового забезпечення освітніх послуг у нашій державі вивчали провідні вітчизняні й зарубіжні науковці, зокрема: Г. М. Александрова [1], К. М. Євменькова [2], Г. В. Сидор [4–9] та ін.

Однак багато проблем теоретичного та практичного характеру у цій сфері все ще не вирішені, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків щодо виявлення джерел фінансового забезпечення освітніх послуг. Все вищевикладене зумовило вибір теми дослідження.

### **Мета.**

Мета – дослідити джерела фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні.

### **Методологія дослідження.**

Методологічною основою статті виступає діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід до вивчення джерел фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з досліджуваної проблематики. У процесі дослідження використані загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема: аналітичний метод застосовувався при огляді літературних джерел; абстрактно-логічний – при теоретичних узагальненнях та формуванні висновків. Застосування сукупності методів, які ґрунтуються на сучасних теоретико-методичних підходах, дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

### **Результати.**

Результативний механізм фінансового забезпечення освітніх послуг охоплює сукупність дієвих форм і джерел фінансового забезпечення з метою розвитку та функціонування освітньої сфери. В Україні в умовах реформування освітніх послуг питання щодо пошуку механізму оптимального залучення та результативного використання фінансових ресурсів набуває особливої актуальності.

З огляду на це питання щодо джерел фінансового забезпечення освітніх послуг є актуальним для нашої держави.

Важливою передумовою результативного функціонування закладів вищої освіти є умови і порядок формування їхніх фінансових ресурсів, тобто розвиток вищої освіти насамперед залежить від рівня її фінансового забезпечення.

У результаті аналізу структури джерел фінансового забезпечення вищої освіти виявлено, що їхній перелік доволі обмежений (табл. 1). У структурі фінансового забезпечення закладів вищої освіти (інститутів, академій, університетів) здебільшого переважають кошти фізичних осіб і Державного бюджету, кредити та гранти на навчання окремо не враховуються (табл. 1).

**Таблиця 1. Структура джерел фінансового забезпечення навчання студентів у закладах вищої освіти України\***

| Показник   | Інститути, академії, університети |               | Усього ЗВО    |               |
|--|-----------------------------------|---------------|---------------|---------------|
|  | 2018/2019 рр.                     | 2019/2020 рр. | 2018/2019 рр. | 2019/2020 рр. |
| <b>Питома вага студентів %, які навчаються за рахунок коштів</b> |                                   |               |               |               |
| Державного бюджету   | 43,1                              | 42,3          | 39,2          | 37,9          |
| Місцевих бюджетів  | 1,0                               | 0,9           | 7,7           | 8,4           |
| Юридичних осіб   | 0,5                               | 0,2           | 0,5           | 0,2           |
| Фізичних осіб  | 55,4                              | 56,6          | 52,6          | 53,5          |

\*Джерело: складено на основі [3].

У результаті поступового зміцнення фінансового потенціалу адміністративно-територіальних утворень та реформи децентралізації загалом значно зросла частка місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні навчання студентів у закладах вищої освіти. Фінансове забезпечення інститутів, академій, університетів переважно здійснюється за рахунок Державного бюджету. У 2019–2020 рр. загалом кошти місцевих та Державного бюджетів становили 43,2% у загальному обсязі фінансового забезпечення вищої освіти в нашій країні, що приблизно відповідає рівню 2018–2019 рр.

Це відбувалося у зв'язку з повільною трансформацією механізму фінансового забезпечення вищої освіти, зокрема практики фінансового забезпечення мережі освітніх установ, відтак тривалий період часу саме держава стримувала розвиток закладів вищої освіти, обмежувала їхню фінансову самостійність.

Частка фізичних осіб у структурі джерел фінансового забезпечення навчання в інститутах, академіях, університетах є значною. Вона коливається на рівні 56,5% у загальному обсязі фінансового забезпечення вищої освіти в нашій країні.

Незначною залишається частка юридичних осіб у структурі джерел фінансового забезпечення навчання в інститутах, академіях, університетах (вона коливається на рівні 0,2% у загальному обсязі фінансового забезпечення вищої освіти в нашій державі).

З огляду на це стан системи вищої освіти, можливості та перспективи її розвитку в Україні значною мірою залежать від обсягу і структури її фінансового забезпечення та результативності використання фінансових ресурсів.

У табл. 2 відображено аналіз динаміки фінансового забезпечення професійно-технічної освіти за рахунок коштів місцевого та Державного бюджетів. Розглянемо структуру джерел фінансового забезпечення професійно-технічної освіти в Україні (табл. 2).

**Таблиця 2. Структура джерел фінансового забезпечення професійно-технічної освіти в Україні, тис. грн.\***

| Показник  | Заклади професійно-технічної освіти |           |           |
|---|-------------------------------------|-----------|-----------|
|   | 2019 р.                             | 2020 р.   | 2021 р.   |
| Видатки місцевого бюджету на загальну середню освіту  | 10 459,7                            | 11 123,38 | 13 201,79 |
| Видатки Державного бюджету на загальну середню освіту | 356,00                              | 392,50    | 483,90    |

\*Джерело: складено на основі [3].

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що впродовж досліджуваного періоду простежується незначне зростання показників фінансового забезпечення професійно-технічної освіти як з місцевого бюджету, так із Державного.

Згідно з табл. 2, у структурі видатків на професійно-технічну освіту основну частину коштів становлять надходження з місцевих бюджетів. Логіка застосування принципу субсидіарності та процесів децентралізації змінила джерела фінансового забезпечення професійно-технічної освіти, відповідно сьогодні ключове джерело фінансування – це кошти місцевих бюджетів.

Головною ланкою безперервної освіти і за вагомістю, і за тривалістю та масштабністю завдань, які стоять перед державою, є загальна середня освіта. Питання щодо її фінансового забезпечення є проблемним. Джерела фінансового забезпечення загальної середньої освіти в Україні наведено у табл. 3.

**Таблиця 3. Структура джерел фінансового забезпечення загальної середньої освіти в Україні, тис. грн.\***

| Показник  | Заклади загальної середньої освіти |            |            |
|---|------------------------------------|------------|------------|
|   | 2019 р.                            | 2020 р.    | 2021 р.    |
| Видатки місцевого бюджету на загальну середню освіту  | 114 889,48                         | 122 075,07 | 148 107,41 |
| Видатки Державного бюджету на загальну середню освіту | 389,1                              | 369,10     | 488,20     |

\*Джерело: складено на основі [3].

Виявлено, що в структурі видатків на загальну середню освіту переважають кошти місцевих бюджетів.

Система загальної середньої освіти та її фінансове забезпечення в сучасних умовах розвитку незалежної України відбувається в умовах обмеженості ресурсів та кризових явищ в економічній сфері.

Згідно з даними табл. 3, в 2020 р. значно скоротився обсяг видатків Державного бюджету на загальну середню освіту.

У табл. 4 відображено структуру джерел фінансового забезпечення дошкільної освіти в Україні.

**Таблиця 4. Структура джерел фінансового забезпечення дошкільної освіти в Україні, млн. грн.\***

| Показник                                      | Заклади дошкільної освіти |          |          |
|---|---------------------------|----------|----------|
|   | 2019 р.                   | 2020 р.  | 2021 р.  |
| Видатки місцевого бюджету на дошкільну освіту | 36 044,6                  | 37 559,8 | 48 620,6 |

\*Джерело: складено на основі [3].

Виявлено, що всі видатки на дошкільну освіту – це кошти місцевих бюджетів, оскільки з 2017 р. фінансове забезпечення цієї освіти з Державного бюджету припинено взагалі, тобто з 2017 р. дошкільна освіта фінансується тільки з місцевих бюджетів.

У механізмі фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні відбулася зміна підходів в умовах бюджетного й адміністративно-територіального устроїв під впливом процесу децентралізації, який почав діяти в 2015 р. Передусім децентралізація забезпечує передання коштів і повноважень від центральних органів влади органам місцевого самоврядування. З огляду на це в процесі децентралізації підвищується рівень автономності закладів освіти, адаптація інституцій до змін ринкового середовища та гнучкість механізмів фінансового забезпечення.

### Висновки і перспективи.

Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки: ситуацію щодо фінансового забезпечення освітніх послуг, що склалася в Україні, оцінюємо як незадовільну. Так, щороку зменшується обсяг коштів, які мають надходити з бюджету. Внаслідок дефіциту власних фінансових ресурсів, а також недостатнього бюджетного фінансового забезпечення освітніх послуг в Україні, з

нашого погляду, обмежуються можливості розвитку матеріально-технічної бази, знижуються рівень та якість підготовки фахівців, під загрозу ставиться функціонування науково-дослідного й освітнього потенціалів, що негативно позначається на рівні соціально-економічного розвитку держави.

На наш погляд, для вирішення проблеми належного фінансового забезпечення освітніх послуг необхідно модернізувати методи прямого фінансового забезпечення освіти, а також знайти альтернативні способи і джерела залучення фінансових ресурсів для потреб освітньої діяльності.

Наукові дослідження продовжимо в напрямку формування стратегічних векторів розвитку освітнього простору України в глобальному середовищі.

#### Список використаних джерел

1. Александрова Г. М. Проблеми фінансування освіти на місцевому рівні. *Бізнес та інтелектуальний капітал*. 2015. №3. С. 56–69.
2. Євменюкова К. М. Освітня послуга як економічна категорія. *Економіка і регіон*. 2009. №3 (22). С. 172–175.
3. Сайт Державної казначейської служби України. URL : <https://chk.treasury.gov.ua/ua>. (дата звернення : 10.01.2022).
4. Сидор Г. В., Вербіцька І. І. Проблематика вдосконалення та ефективного управління фінансуванням освіти. Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи : IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, 28–29 квіт. 2021 р. матер. Львів, 2021. С. 151–152.
5. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Бюджетний менеджмент у формуванні регіональної освіти. Наука в Південному регіоні України: здобутки та перспективи розвитку : Міжнар. наук.-практ. конф., присвячена 50-річчю Південного наукового центру НАН України і МОН України, 16 квіт. 2021 р.: матер. Одеса, 2021. С. 65–67.
6. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс»*. 2020. №4. С. 97–103.
7. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Ефективність бюджетного менеджменту у формуванні регіональної освіти. Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти : V Всеукр. наук.-практ. конф., 30–31 берез. 2021 р.: зб. наук. праць. Дніпро : НМетАУ, 2021. С. 507–510. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2014/p2188>. (дата звернення : 10.01.2022).
8. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Практика бюджетного менеджменту у формуванні НУШ. Університетська наука і освіта: традиції та інновації : Міжнар. наук.-метод. конф., 13–14 трав. 2021 р.: матер. Харків, 2021. С. 178–181.
9. Сидор Г. В., Кулик Т. П., Савчин Л. М. Фінансове забезпечення закладів вищої освіти в Україні. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2021. №2 (24). С. 174–181.

Статтю отримано: 12.04.2022 / Рецензування 28.05.2022 / Прийнято до друку: 30.06.2022

#### Yuliia Buhel

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor  
Department of Fundamental and Specialized Disciplines  
Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business  
West Ukrainian National University  
Chortkiv, Ukraine

E-mail: b.juliya27@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8554-2713-2663

## SOURCES OF FINANCIAL PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINE

**Abstract**

**Introduction.** In the process of ensuring the effective functioning and sustainable economic growth of the sphere of educational services, the issue of creating an effective mechanism for their financial support becomes especially important. For the successful functioning of the sphere of educational services, it is necessary to provide it with sufficient financial resources. Today, the financial aspect is one of the most problematic issues of the educational services system in Ukraine. Thus, insufficient financial support of the educational sphere directly affects other dimensions of this system. Analysts, researchers, scholars, that is, all those who are interested in educational services, are trying to answer the question of who should finance education and in what proportions should come from different sources? After all, the financial security of education and the allocation of resources are key to the success of reforms and the transformation of educational services.

**Methods.** The methodological basis of the article is the dialectical method of scientific knowledge and a systematic approach to the study of sources of financial support for educational services in Ukraine. The scientific works of domestic and foreign scientists on the researched issues are the theoretical basis of the study. In the process of research general and special methods were used, in particular: the analytical method was used in the review of literature sources; abstract and logical – in theoretical generalizations and conclusions. The use of a set of methods based on modern theoretical and methodological approaches, allowed us to ensure the conceptual unity of the study.

**Results.** The article considers aspects of the formation of educational resources of Ukraine at the present stage. The dynamics of changes in educational services of Ukraine during the study period by sources of funding was analysed. It was proved that the main sources of financial support for educational services are funds allocated from the state and local budgets. Statistical data on the state and compliance with the financial support of educational services in Ukraine were presented.

**Discussion.** We will continue our research in the direction of forming strategic vectors for the development of the educational space of Ukraine in the global environment.

**Keywords:** financial support, sources of financial support, financial resources, education expenditures.

**References**

1. Aleksandrova, H.M. (2015). Problemy finansuvannya osvity na mistsevomu rivni [Problems of financing education at the local level]. *Biznes ta intelektualnyy kapital* [Business and Intellectual Capital], 3, 56–69. (in Ukr.).
2. Yevmenkova, K.M. (2009). Osvitnya posluha yak ekonomichna katehoriya [Educational service as an economic category]. *Ekonomika i rehion* [Economy and Region], 3 (22), 172–175. (in Ukr.).
3. Sayt Derzhavnoyi kaznacheyskoyi sluzhby Ukrainy. Retrieved from <https://chk.treasury.gov.ua/ua>.
4. Sydor, H.V., & Verbitska, I.I. (2021). Problematyka vdoskonalennya ta efektyvnoho upravlinnya finansuvanniam osvity [Problems of improving and effective management of education financing]. *Ekonomichnyy rozvytok derzhavy, rehioniv i pidpryyemstv: problemy ta perspektvyv : IV Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* Lviv, 151–152.
5. Sydor, H.V., Verbitska, I.I., & Savkiv, U.S. (2021). Byudzhetnyy menedzhment u formuvanni rehionalnoyi osvity [Budget management in the formation of regional education]. *Nauka v Pivdennomu rehioni Ukrainy: zdobutky ta perspektvyv rozvytku : Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Odesa, 65–67.
6. Sydor, H.V., Verbitska, I.I., & Savkiv, U.S. (2020). Vprovadzhennya zarubizhnogo dosvidu finansuvannya zahalnoyi serednoyi osvity [Introduction of foreign experience in financing general secondary education]. *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal «Ekonomichnyy dyskurs»* [International Scientific Journal «Economic Discourse»], 4, 97–103. (in Ukr.).
7. Sydor, H.V., Verbitska, I.I., & Savkiv, U.S. (2021). Efektyvnist byudzhetnoho menedzhmentu u formuvanni rehionalnoyi osvity [Efficiency of budget management in the formation of regional education]. *Suchasni problemy obliku, analizu, audytu y opodatkovannya subyektiv hospodarskoyi diyalnosti: teoretychni, praktychni ta osvityanski aspekty : V Vseukr. nauk.-prakt. konf.* Dnipro : NMetAU, 507–510. Retrieved from <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2014/p2188>.
8. Sydor, H.V., Verbitska, I.I., & Savkiv, U.S. (2021). Praktyka byudzhetnoho menedzhmentu u formuvanni NUSH [The practice of budget management in the formation of NUS]. *Universytetska nauka i osvita: tradytsiyi ta innovatsiyi : Mizhnar. nauk.-metod. konf.* Kharkiv, 178–181.
9. Sydor, H.V., Kulyk, T.P., & Savchyn, L.M. (2021). Finansove zabezpechennya zakladiv vyshchoyi osvity v Ukraini [Financial support of higher education institutions in Ukraine]. *Naukovyy visnyk IFNTUNH. Seriya : «Ekonomika ta upravlinnya v naftoviy i hazoviy promyslovosti»* [Scientific Bulletin of IFNTUNG. Series: «Economics and Management in the Oil and Gas Industry»], 2 (24), 174–181. (in Ukr.).

Received: 04.12.2022 / Review 05.28.2022 / Accepted 06.30.2022